

DOI 10.32782/2786-9156.108.4.55-64

УДК 347.965: 343.9.01 (477)

Ємець І.О., кандидат юридичних наук, докторант Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України (м. Харків, Україна)

e-mail: ivan.iemets@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9056-5346>

ПІДХІД, ОРІЄНТОВАНИЙ НА ПОТЕРПІЛОГО: ОКРЕМІ КРОКИ НА ШЛЯХУ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

У статті визначено, що підхід, орієнтований на потерпілого, – це міжнародний стандарт у розслідуванні злочинів, у тому числі пов'язаних із насильством. На підставі текстуального аналізу положень підзаконних нормативно-правових актів узагальнено, що ті з них, котрі врегульовують діяльність слідчих підрозділів та органів дізнання Національної поліції України щодо реалізації першочергових заходів реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, потребують удосконалення та гармонізації відповідно до міжнародних договорів і апробованих практикою рекомендацій. З'ясовано, що актуальними напрямками вдосконалення таких положень є розроблення засад щодо недопущення вторинної травматизації потерпілих і забезпечення їхніх найкращих інтересів на всіх етапах кримінальної процесуальної діяльності. Запропоновано окремі рекомендації, які потребують нормативного закріплення на шляху впровадження у практику щодо розслідування насильницьких злочинів підходу, орієнтованого на потерпілих.

Наголошено на тому, що під час розслідування кримінальних правопорушень, спосіб учинення яких пов'язаний зі спричинення фізичного, психологічного або сексуального насильства, необхідною є мінімізація кількості опитувань потерпілих, забезпечення їх здійснення лише за умови ретельної підготовки в умовах, котрі уможливають фіксацію такого заходу та є комфортними для цієї особи. Обґрунтовано, що залучення потерпілих, котрі постраждали від насильницьких злочинів, до таких слідчих (розшукових) дій, як огляд і слідчий експеримент, слід здійснювати, коли іншим чином встановити обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, неможливо або за наявності усвідомленого бажання таких потерпілих на участь у такій дії. Неприпустимим у цьому контексті є проведення під виглядом огляду або слідчого експерименту опитувань потерпілих на місці події. Також сформульовано інші рекомендації, спрямовані на вдосконалення традиційних підходів до розслідування насильницьких злочинів.

Ключові слова: кримінальне провадження, потерпілий, інститут представництва, адвокат, злочин, насильницький злочин, процесуальний інтерес, стандарт, засада.

Постановка проблеми. Практична діяльність, пов'язана з правозахистом, так само, як і діяльність щодо розслідування, характеризується низкою специфічних особливостей. Основними пріоритетами в діяльності щодо захисту (представництва) інтересів особи, стосовно якої вчинено кримінальне правопорушення, є безпосередньо потерпілий та його інтереси. Нині вся міжнародна спільнота докладає вагомих зусиль до впровадження принципу людиноцентризму в усі сфери діяльності. У контексті його запровадження в практичну діяльність сил безпеки, органів, які здійснюють правосуддя, у тому числі адвокатури як інституту уповноваженого на професійне представництво інтересів фізичних та юридичних осіб, слід наголосити на важливості перегляду традиційних підходів до провадження практичної діяльності, пов'язаної з правозастосуванням і впровадженням підходу, орієнтованого на потерпілого.

Підхід, орієнтований на потерпілого, як це визначено Основними принципами та вказівками щодо права на захист і відшкодування для жертв грубих порушень міжнародного права прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, а також іншими керівними положеннями, котрі врегульовують діяльність міжурядових

установ, базується на декількох ключових засадах. Згідно з ними, кожен потерпілий очікує: 1) що у його справі буде встановлено правду, тобто ухвалено справедливе рішення; 2) притягнення до юридичної відповідальності винних осіб; 3) на застосування ефективних засобів правового захисту та механізмів відшкодування спричиненої шкоди; 4) дотримання гарантій не повторення травматичної події та відсутності ризиків травматичного підходу впродовж усього процесу розслідування та судового розгляду [1]. Вважаємо, що це саме ті засади, котрим мають відповідати і положення національного законодавства, тому, усвідомлюючи потребу вдосконалення нормативних положень, запит на вдосконалення традиційних підходів до розслідування злочинів, вважаємо за потрібне приділити увагу проблематиці типових принципів у роботі правоохоронних органів з потерпілими від насильницьких злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правові засади забезпечення прав і законних інтересів потерпілого, представництва його інтересів у кримінальному провадженні знайшли висвітлення у монографічних напрацюваннях С.Є. Абламського, М.І. Гошовського, М.І. Демури, Р.О. Ємельянова, У.С. Ковни, О.П. Кучинської, В.Г. Пожара, І.В. Ракіпової, В.В. Самолюка, В.В. Червінського та багатьох інших науковців. Щодо останніх досліджень, то питання практичної реалізації підходу, орієнтованого на потерпілого, стали предметом праць Н.В. Глинської [2], І.В. Гловюк [3], Д.І. Клепки, О.В. Новікова [4], Н.П. Король [5], В.С. Новожилова [6] та багатьох зарубіжних учених [7; 8]. Текстуальний аналіз положень цих наукових праць дає змогу дійти висновку, що наукова спільнота визнає потребу удосконалення практики правоохоронних і судових органів у контексті забезпечення підходу, орієнтованого на потерпілого. Водночас зауважимо, що конкретних механізмів його запровадження поки що не визначено. Нашу увагу привертає один з аспектів цієї проблематики – забезпечення потерпілоорієнтованого підходу в роботі з жертвами насильницьких злочинів, адже ці особи характеризуються найбільшою вразливістю через те, що їм кримінальним правопорушенням найчастіше завдається і фізичної, і матеріальної, і майнової шкоди, тому процесуальні інтереси цих осіб є різнобічними. Це вказує на специфічність представництва інтересів потерпілих цієї групи і складність окресленої проблематики, отже, і необхідність її окремого дослідження. З огляду на це ми вважаємо за потрібне визначити перспективи та практичні кроки запровадження підходу, орієнтованого на потерпілих, у процес розслідування насильницьких злочинів.

Формулювання цілей. Метою статті є окреслення перспектив вдосконалення положень чинних нормативно-правових актів у контексті реалізації підходу, орієнтованого на потерпілого у практичній діяльності щодо розслідування насильницьких злочинів.

Виклад основного матеріалу. Поняття насильницьких злочинів у науковій літературі трактують по-різному. Наприклад, Є.М. Пащенко визначив ознаки, на підставі яких можна виокремити злочини, які можуть належати до категорії насильницьких. До таких він відніс: 1) об'єкт насильницького злочину, яким можуть бути життя, здоров'я, фізична та психічна недоторканність іншої особи; 2) спосіб учинення, що полягає у заподіянні фізичного, психічного насильства; 3) протиправність, яка полягає у вчиненні цих злочинів поза волею потерпілої особи чи всупереч їй; 4) мотиви, які характеризуються ворожою, інструментальною та негативною спрямованістю; 5) наслідки, що полягають у завданні фізичної, психічної шкоди чи існування реальної можливості заподіяння такої шкоди; 6) умисну форму вини [9]. Недоліком такого підходу є те, що останній не включив сексуальне насильство як спосіб учинення злочину.

Безпосередні склади злочинів визначив О.М. Храмцов, класифікувавши їх на декілька підгруп, зокрема:

– злочини проти життя та здоров'я, волі, честі та гідності (зокрема, умисні вбивства, доведення до самогубства, умисне нанесення тілесних ушкоджень різного ступеня важкості, у тому числі за пом'якшуючих обставин, погроза вбивством, погроза знищення майна загальнонебезпечним способом, побої і мордування, катування, незаконне позбавлення волі або викрадення людини, захоплення заручників, незаконне поміщення в психіатричний заклад);

– корисливо-насильницькі злочини, а саме: насильницький грабіж, розбій, вимагання, бандитизм;

– насильницькі злочини, що посягають на державу, громадську безпеку, громадський порядок, порядок управління (тероризм, диверсія, напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для населення, погроза вчинити викрадення або використати радіоактивні матеріали, злісне хуліганство);

– насильницькі злочини проти представників влади, інших службових осіб та осіб, які виконують свої професійні обов'язки;

– насильницькі злочини представників влади або інших службових осіб;

– насильницькі статеві злочини, а саме: зґвалтування; насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом; примушування до вступу в статевий зв'язок [10].

Зауважимо, що Бюро статистики юстиції Міністерства юстиції США відносить до категорії насильницьких злочинів такі, як вбивство, насильницьке зґвалтування, грабіж, напад із обтяжуючими обставинами та простий напад [11]. Таким чином, поняття «насильницькі злочини» може трактуватися у вузькому та широкому значеннях. Ключовою відмінністю, що вирізняє їх з-поміж інших кримінальних правопорушень, є специфічний спосіб учинення, який завжди пов'язаний із застосуванням насильства (передусім фізичного, психологічного, сексуального) та характеризується високим рівнем суспільної небезпеки.

Насильницькі злочини переважно підслідні слідчим органів Національної поліції України. Принцип діяльності органів досудового розслідування в цій відомчій структурі полягає в тому, що вони підзвітні та підконтрольні іншим посадовим особам (як всередині структури, так і ззовні), а також вищому керівництву. Підзвітність працівників органів досудового розслідування простежується ще на етапах виявлення та першочергової фіксації ознак кримінальних правопорушень. Такі засади, зокрема, закріплено в положеннях Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої Наказом МВС України від 27 квітня 2020 року № 357 (далі – Інструкція). Наприклад, Розділом IX Інструкції визначено, що слідчий або інша уповноважена ним особа негайно після прибуття на місце події зобов'язаний проінформувати оперативного чергового про обставини і попередню кваліфікацію виявленого кримінального правопорушення [12].

У подальшому, згідно з наведеним у Інструкції алгоритмом, слідчий (дізнавач) або інша особа, визначена керівником слідчо-оперативної групи (далі – СОГ), повинен додатково проінформувати оперативного чергового щодо уточнення кваліфікації кримінального правопорушення. Розділом XVI Інструкції передбачено, що «під час відпрацювання місця події слідчий (дізнавач) або інший член СОГ <...> задля належного інформування чергової служби негайно передає додаткові уточнювальні дані про резонансне кримінальне правопорушення чи надзвичайну подію, попередню кваліфікацію правопорушення згідно з Кримінальним кодексом України. Під час виникнення подій, які мають тривалий характер, оперативного чергового (диспетчера) інформують про їх розвиток через кожну годину, а в разі ускладнення – негайно»

[12]. Тобто згаданою Інструкцією передбачено, що слідчий (дознавач) як член СОГ зобов'язаний на всіх етапах інформувати чергову частину про виявлене кримінальне правопорушення, обставини його скоєння, установлені під час проведення першочергових слідчих (розшукових) дій, а також надавати їм оцінку та попередню кримінально-правову кваліфікацію. Окрім осіб, яких необхідно інформувати впродовж всієї діяльності на місці події, до чергового відділу поліції також додаються керівник органу досудового розслідування, черговий прокурор, представники слідчого управління тощо. Реалізація завдань щодо інформування всіх заінтересованих осіб та надання кримінально-правової оцінки події, що відбулася, неможливі без здійснення відповідної аналітичної діяльності, що зумовлює потребу проведення превентивних поліцейських заходів і, як правило, огляду місця події, котрий може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Щодо превентивних поліцейських заходів, то це передусім опитування.

Законом України «Про Національну поліцію» визначено, що «поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень» [13]. Саме цей захід найчастіше реалізується і стосовно потерпілих від насильницьких злочинів. Це попри те, що низкою правових документів, зокрема рекомендаційного характеру, передбачено вимоги недопустимості повторного психологічного травмування особи; визначено високі етичні стандарти особи, яка проводить опитування; проголошено принципи забезпечення безпеки опитуваного; передбачено підстави реалізації програми захисту свідків (якщо є потреба); вимагається запис опитувань (у письмовій формі або звуко- чи відеозапис, гарантується врахування думки опитуваного щодо конфіденційності та безпеки опитування) [14].

Нерідко подібні опитування проводяться не безпосередньо слідчим, а патрульними поліцейськими. Очевидно, що такий підхід може бути обґрунтованим з огляду на потребу встановлення та переслідування особи, яка вчинила злочин, але чи завжди мета переслідує ціль? Питання риторичне. З огляду на це зауважимо, що дороговказом у контексті визначення концептуальних принципів опитування потерпілих від насильницьких злочинів ми вважаємо Міннесотський Протокол про розслідування потенційно незаконної смерті, розроблений ООН. Ним, зокрема, визначено детальні керівні принципи опитувань, які мають включати ретельну підготовку, особливості початкового етапу спілкування, особливості з'ясування окремих фактів і завершення опитування, а також роль усних перекладачів і процедурні аспекти фіксації проведеного заходу. Окрім цього, важливо, щоб опитана особа письмово або на звуко- чи відеозапису (залежно від вибраного способу фіксації опитування) засвідчила:

- відсутність фактів застосування стосовно неї будь-яких форм тиску та добровільність участі в проведеному опитуванні;
- відповідність повідомленої нею інформації реальним обставинам, зокрема тому, наскільки вона їх знає та пам'ятає;
- не застосування щодо неї будь-яких форм стимулювання надання нею свідчень (грошової винагороди, обіцянки надання інших привілеїв), не висловлювалися погрози або будь-які форми примусу;
- факт роз'яснення їй можливості подальшого використання наданих нею пояснень під час судового розгляду, а також її виклику для надання показань, видів відповідальності та підстави для притягнення до юридичної відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про злочин [14].

Продовжуючи аналіз нормативно-правових актів, котрі є визначальними у визначенні алгоритму дій працівників СОГ, зокрема невідкладних першочергових дій,

спрямованих на встановлення обставин учинення кримінальних правопорушень, не можемо оминати увагою «Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні», що затверджена Наказом МВС України від 7 липня 2017 року № 575. Положеннями цього підзаконного нормативно-правового акта визначено, що працівник чергової частини після отримання повідомлення про вчинення кримінального правопорушення зобов'язаний негайно доповісти про це керівникові органу досудового розслідування, який, своєю чергою, визначить слідчого, котрий проводитиме досудове розслідування за цим фактом. Після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, відповідно до положень цієї Інструкції, передбачено вжиття першочергових заходів і невідкладних слідчих (розшукових) дій, зокрема: 1) огляду місця події; 2) переслідування і затримання правопорушників за слідами або вказаними потерпілими й очевидцями напрямками переміщення правопорушника або за результатами роботи службового собаки; 3) проведення розшукових заходів; 4) виявлення свідків події, здійснення їх опитування (у разі внесення відомостей в ЄРДР – проведення допиту); 5) установа базових станцій операторів мобільного зв'язку, обслуговуючих місцевість, де вчинено кримінальне правопорушення [15]. Таким чином, цим нормативним документом гарантоване проведення опитування як невідкладного заходу. Такий підхід приводить до того, що, як правило, одразу після звернення до органів поліції потерпілого опитують на місці події або за місцем проживання. У подальшому найчастіше наступного дня потерпілого допитують у рамках відкритого кримінального провадження, а у процесі досудового розслідування, після з'ясування інших обставин – допитують додатково щодо окремих деталей. Також у подальшому за участю потерпілого можуть проводитися додаткові допити, одночасні допити декількох раніше вже допитаних осіб. Таким чином, як мінімум тричі потерпілий відтворює обставини події кримінального правопорушення на стадії досудового розслідування, а потім ще й у судовому засіданні.

Типові підходи правоохоронців актуалізують, на нашу думку, потребу запровадження найкращих практик опитування та допиту потерпілих від насильницьких злочинів, а у подальшому, можливо, ще й закріплення підстав для відповідальності за їх недотримання. Позитивним прикладом такого підходу слід вважати Міннесотський протокол, відповідно до якого:

- недотримання прав особи на безпеку, недоторканність приватного життя, благополуччя, гідність та інших прав людини, порушення під час розслідування принципів гуманності та неупередженості є підставою для етичної відповідальності осіб, які здійснюють розслідування;

- головний принцип спілкування з потерпілими, членами їх сімей та іншими особами, яких стосується розслідування, є мінімізація шкоди, якої може завдати процедура розслідування, особливо їх фізичному та психічному благополуччю;

- розслідування слід здійснювати з дотриманням положень національного та міжнародного права й уникненням свавільного чи надмірного втручання в особисте життя шляхом проведення процесуальних дій;

- під час взаємодії з цивільними громадянами, яких стосується розслідування, слід поважати їхню культуру та звичаї, а також бажання членів родини виконувати обов'язок щодо проведення ефективного розслідування [14];

- здійснювати ретельну підготовку до допиту та документування показань і пояснень;

- використовувати контрольний список того, про що варто згадати під час інтерв'ювання особи;

- заохочувати особу, яка надала показання або пояснення до ретельного ознайомлення з ними, за необхідності здійснювати уточнення та доповнення;
- проводити опитування в комфортній обстановці.

Окрім цього, аналіз матеріалів слідчої практики засвідчує, що місцем учинення насильницьких злочинів, зокрема сексуального насильства та корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, стають загальнодоступні відкриті ділянки місцевості, доступ громадян до яких не обмежено. Нерідко це місця, розташовані поблизу лісосмуг, поза межами населених пунктів, біля водоймищ тощо, тобто без очевидних орієнтуючих об'єктів. Такі обставини зумовлюють потребу встановлення точного місця вчинення кримінального правопорушення, що можливе під час проведення огляду, тим паче, що там можуть залишитися сліди та знаряддя вчинення злочину. Задля досягнення цілей огляду представники органів досудового розслідування залучають до їх проведення, як учасників, потерпілих. Причому нерідко такі дії фактично перетворюються на опитування на місці події. Це ж саме стосується і слідчого експерименту за участю потерпілого. Вважаємо, що до таких дій вдаватися у всіх без винятку випадках не слід, тим паче з огляду на засаду недопустимості вторинної віктимізації (ретравматизації) потерпілого. Тому цей «усталений» підхід у діяльності правоохоронних органів має бути скоригований відповідно до сучасних міжнародних стандартів, у тому числі з огляду на те, що жоден доказ не має наперед встановленої сили, а отже, і кількість проведених за участю потерпілого слідчих (розшукових) дій суттєво не позначиться на доказовій базі.

Також у контексті реалізації підходу, орієнтованого на потерпілого на стадії досудового розслідування насильницьких злочинів, слід керуватися принципами недопущення надмірного тиску або навантаження на потерпілих. Це стосується і їхнього небажання пояснювати окремі деталі або власний досвід. Якщо особа при цьому відмовляється повідомляти суттєві відомості про обставини вчинення стосовно неї кримінального правопорушення, необхідно розглянути можливість надання цій особі психологічної допомоги, котра, зокрема, сприятиме встановленню психологічного контакту.

Висновки. Підхід, орієнтований на потерпілого, – міжнародний стандарт у розслідуванні злочинів, у тому числі пов'язаних з насильством, а тому положення національного законодавства потребують удосконалення та гармонізації відповідно до міжнародних договорів і рекомендацій. Нині керівні положення, котрі врегульовують діяльність органів досудового розслідування Національної поліції України, викладені у відповідних підзаконних нормативно-правових актах, не повністю узгоджуються з тими, що є загальноприйнятими в аспекті недопущення вторинної травматизації потерпілих і забезпечення їхніх найкращих інтересів. Тому вважаємо, що положення проаналізованих інструкцій, мають включати ще й такі концептуальні положення:

- під час розслідування кримінальних правопорушень, спосіб учинення яких пов'язаний зі спричинення фізичного, психологічного або сексуального насильства, слід мінімізувати кількість опитувань потерпілих, не здійснювати їх без ретельної підготовки, в умовах, котрі уможливають фіксацію такого заходу;
- залучення потерпілих, котрі постраждали від насильницьких злочинів, до таких слідчих (розшукових) дій, як огляд і слідчий експеримент, необхідно здійснювати, коли іншим чином встановити обставини, що підлягають доказуванню неможливо або за наявності їх усвідомленого бажання на участь у такій дії; неприпустиме проведення опитувань особи на місці події під виглядом огляду або слідчого експерименту;
- проведення опитування потерпілого від насильницького злочину одразу після отримання повідомлення про вчинення кримінального правопорушення має здій-

снювати особа, котра пройшла відповідну спеціальну підготовку або має досвід роботи у слідчих підрозділах та органах дізнання;

– ініціатива потерпілого щодо участі в слідчих (розшукових) діях, у збиранні та наданні доказів не має обмежуватися, а взаємодія з ним на всіх етапах такої діяльності має забезпечуватися з дотриманням етичних засад, відсутністю будь-якого тиску та унеможливленням надмірного втручання в особисте життя.

Вважаємо, що окреслені принципи потребують закріплення та дотримання у практичній діяльності, пов'язаній з розслідуванням насильницьких злочинів, а перспективи подальших досліджень мають полягати у визначенні низки інших рекомендацій, котрій сприятимуть реалізації практик забезпечення найкращих інтересів потерпілих.

Використані джерела:

1. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law. General Assembly resolution 60/147. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-and-guidelines-right-remedy-and-reparation> (дата звернення: 29.10.2024).

2. Глинська Н.В. Потерпілоорієнтований підхід при здійсненні кримінального провадження у справах про воєнні злочини: окремі аспекти якості закону та потреб практики. *Україна – ЄС: питання гармонізації кримінального та кримінального процесуального законодавства: матеріали круглого столу* (м. Львів, 22 червня 2023 року) / упор. І.В. Гловюк, Н.Р. Лащук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 70–76.

3. Гловюк І.В. Європейський охоронний ордер: питання прогностичного інструментарію для захисту жертв кримінальних правопорушень. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 655–660.

4. Клепка Д.І., Новіков Д.І. Питання забезпечення прав потерпілих під час розслідування воєнних злочинів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 31. № 1. С. 253–263. DOI: <https://doi.org/10.32631/vsa.2024.1.20>.

5. Король Н.П. Забезпечення права потерпілої особи від насильства в контексті Директиви Європейського Союзу про права потерпілих. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 18. С. 93–99. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.18.93>.

6. Новожилов В.С. Попередження вторинної віктимізації як завдання кримінального провадження. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. № 41. С. 165–181. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2021-41-165>.

7. Shimoyachi N. Between Accountability and Reconciliation: The Making of “the Victim-Centered Approach” at the International Criminal Court. *Global Studies Quarterly*. 2024. Т. 4. № 2. URL: <https://academic.oup.com/isagsq/article/4/2/ksae014/7642827> (дата звернення: 02.11.2024).

8. Grigore S. Victim-Oriented Justice: The International Criminal Court and its Influence on the Situation in Afghanistan. 2024. URL: <https://ssrn.com/abstract=4742132> (дата звернення: 02.11.2024).

9. Пащенко Є.М. Щодо поняття та ознак насильницьких злочинів військовослужбовців. *Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та громадського порядку: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції до 25-річчя Харківського національного університету внутрішніх справ* (м. Харків, 18 квітня 2019 року). Харків: ХНУВС, 2019. С. 161–163.

10. Храпцов О.М. Щодо видів насильницьких злочинів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 3 (50). С. 86–93.

11. Библиотека LibreTexts. 7.7E: Насильницькі злочини. URL: [https://ukrayinska.libretexts.org/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%92%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF_%D0%B4%D0%BE_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%3A_%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_\(Boundless\)/07%3A_%D0%94%D0%B5%D0%B2](https://ukrayinska.libretexts.org/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%92%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF_%D0%B4%D0%BE_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%3A_%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_(Boundless)/07%3A_%D0%94%D0%B5%D0%B2)

%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%81%2C_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C_%D1%82%D0%B0_%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/7.07%3A_%D0%97%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD/7.7E%3A_%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 07.11.2024).

12. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: затв. Наказом МВС України від 27 квітня 2020 року № 357. БД «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

13. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. БД «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

14. The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York/Geneva, 2017. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/MinnesotaProtocol.pdf> (дата звернення: 07.11.2024).

15. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. Наказом МВС України від 7 липня 2017 року №575. БД «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

References:

1. United Nations. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law. General Assembly resolution 60/147' (UN, 2005). Retrieved from: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-and-guidelines-right-remedy-and-reparation> [in English].

2. Hlynska, N.V. (2023). Poterpiloorientovanyi pidkhid pry zdiisnenni kryminalnoho provadzhennia u spravakh pro voienni zlochyny: okremi aspekty yakosti zakonu ta potreb praktyky [Victim-oriented approach in the conduct of criminal proceedings in cases of war crimes: some aspects of the quality of the law and the needs of practice]. *Ukraina – YeS: pytannia harmonizatsii kryminalnoho ta kryminalnoho protsesualnoho zakonodavstva: materialy Kruhloho stolu (m. Lviv, 22 chervnia 2023 r.) – EU: issues of harmonization of criminal and criminal procedural legislation: materials of the Round Table (Lviv, June 22, 2023)*, 70–76. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi univertsytet vnurishnikh sprav [in Ukrainian].

3. Hloviuk, I.V. (2024). Yevropeyskyi okhoronnyi order: pytannia prohnostychnoho instrumentariiu dlia zakhystu zhertv kryminalnykh pravoporushen [European protection order: issues of prognostic tools for the protection of victims of criminal offenses]. *Analytical and Comparative Jurisprudence – Analichno-porivnialne pravoznavstvo*, 2, 70–76 [in Ukrainian].

4. Klepka, D.I., & Novikov, D.I. (2024). Pytannia zabezpechennia prav poterpilykh pid chas rozsliduvannia voiennykh zlochiniv [Issues of ensuring the rights of victims during the investigation of war crimes]. *Bulletin of Criminological association of Ukraine – Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*, Vol. 31, iss. 1, 253–263. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.1.20> [in Ukrainian].

5. Korol, N.P. (2022). Zabezpechennia prava poterpiloi osoby vid nasylstva v konteksti Dyrektyvy Yevropeiskoho Soiuzu pro prava poterpilykh [Ensuring the rights of a victim of violence in the context of the European Union Directive on the rights of victims]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 18, 93–92. DOI: 10.32702/2306-6814.2022.18.93 [in Ukrainian].

6. Novozhylov, V.S. (2021). Poperedzhennia vtorynnoi viktyimizatsii yak zavdannia kryminalnoho provadzhennia [Prevention of secondary victimization as a task of criminal proceedings]. *Pytannia borotby zi zlochynnistiu – Issues of Crime Prevention*, 41, 165–181. DOI: 10.31359/2079-6242-2021-41-165 [in Ukrainian].

7. Shimoyachi, N. (2024). Between Accountability and Reconciliation: The Making of “the Victim-Centered Approach” at the International Criminal Court. *Global Studies Quarterly*. Vol. 4, iss. 2. Retrieved from: <https://academic.oup.com/isagsq/article/4/2/ksae014/7642827> [in English].

8. Grigore, S. (2024). Victim-Oriented Justice: The International Criminal Court and its Influence on the Situation in Afghanistan. Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=4742132> [in English].

9. Pashchenko, Ye.M. (2019). Shchodo poniattia ta oznak nasylnytskykh zlochyniv viiskovosluzhbovtziv [On the concept and signs of violent crimes of military personnel]. *Kryminalno-pravovi ta kryminolohichni zasoby protydii zlochynam proty hromadskoi bezpeky ta hromadskoho poriadku: zbirnyk tez dopovidei mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii do 25-richchia Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav (m. Kharkiv, 18 kvitnia 2019 r.) – Criminal law and criminological means of combating crimes against public safety and public order: a collection of abstracts of reports of the international scientific and practical conference for the 25th anniversary of the Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, April 18, 2019)*, 161–163. Kharkiv: KhNUVS. [in Ukrainian].

10. Khramtsov, O.M. (2010). Shchodo vydiv nasylnytskykh zlochyniv [On types of violent crimes]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 3 (50), 86–93 [in Ukrainian].

11. Biblioteky LibreTexts. 7.7E: Nasylnyts'ki zlochyny [LibreTexts libraries. 7.7E: Violent Crimes]. Retrieved from: [https://ukrayinska.libretexts.org/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%92%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF_%D0%B4%D0%BE_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%3A_%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_\(Boundless\)/07%3A_%D0%94%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%81%2C_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C_%D1%82%D0%B0_%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/7.07%3A_%D0%97%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD/7.7E%3A_%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8](https://ukrayinska.libretexts.org/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%92%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF_%D0%B4%D0%BE_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%3A_%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_(Boundless)/07%3A_%D0%94%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%81%2C_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C_%D1%82%D0%B0_%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/7.07%3A_%D0%97%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD/7.7E%3A_%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8) [in Ukrainian].

12. Instruktsiia z orhanizatsii reahuvannia na zaiavy i povidomlennia pro kryminalni, administratyvni pravoporushennia abo podii ta operatyvnoho informuvannia v orhanakh (pidrozdilakh): zatv. nakazom MVS Ukrainy vid 27.04.2020 № 357 (2020) [Instructions on organizing response to applications and reports on criminal, administrative offenses or events and operational information in the bodies (units) of the National Police of Ukraine: approved by Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 04/27/2020 No. 357]. *BD "Zakonodavstvo Ukrainy". VR Ukrainy. Database – "Legislation of Ukraine". Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20> [in Ukrainian].

13. Verkhovna Rada Ukrainy. Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy №580-VII. (2015) [On the National Police: Law of Ukraine dated 07/02/2015 No. 580-VIII]. *BD "Zakonodavstvo Ukrainy". VR Ukrainy. Database – "Legislation of Ukraine". Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> [in Ukrainian].

14. The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death (2016), Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York/Geneva, 2017. Retrieved from: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/MinnesotaProtocol.pdf> [in English].

15. Instruktsiia z orhanizatsii vzaiemodii orhaniv dosudovoho rozsliduvannia z inshymy orhanamy ta pidrozdilamy Natsionalnoi politsii Ukrainy v zapobihanni kryminalnym pravoporushenniam, yikh vyvialnenni ta rozsliduvanni: zatv. nakazom MVS Ukrainy vid 07.07.2017 №575 (2017) [Instructions on the organization of interaction of pre-trial investigation bodies with other bodies and units of the National Police of Ukraine in the prevention of criminal offenses, their detection and investigation: approved by Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 07.07.2017 No. 575]. *BD "Zakonodavstvo Ukrainy". VR Ukrainy. Database – "Legislation of Ukraine". Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 11.11.2024

Iemets I., Candidate of Law, Doctoral student of the National Scientific Center "Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute" (Kharkiv, Ukraine)

A VICTIM-ORIENTED APPROACH: STEPS TO IMPLEMENTATION IN THE INVESTIGATION OF VIOLENT CRIMES

The article defines the victim-oriented approach as an international standard in investigating crimes, including violence-related crimes. Based on the textual analysis of the provisions of the subordinate regulatory legal acts, it is summarized that those, that regulate the activities of the investigative units and inquiry bodies of the National Police of Ukraine in terms of the implementation of priority measures to respond to reports of criminal offenses, need to be improved and harmonized by international treaties and recommendations tested by practice. It has been found that the actual areas of improvement of such provisions are the development of principles to prevent secondary traumatization of victims and ensure their best interests at all stages of criminal procedural activity. Separate recommendations are proposed, which need their regulatory consolidation to implement a victim-oriented approach in investigating violent crimes.

It was emphasized that during the investigation of criminal offenses, the method of commission of which is related to the infliction of physical, psychological, or sexual violence, it is necessary to minimize the number of surveys of the victims, to ensure their implementation only under the condition of careful preparation, in situations that make it possible to record such a measure and is comfortable for this person. It is justified that the involvement of victims who have suffered from violent crimes in such investigative (search) actions as an inspection and an investigative experiment should be carried out when it is impossible to establish the circumstances to be proven in criminal proceedings in any other way or if there is a conscious desire of such victims to participation in such action. Inadmissible in this context is conducting interviews of victims at the scene under the guise of an examination or investigative experiment. Other recommendations aimed at improving traditional approaches to investigating violent crimes have also been formulated.

Key words: criminal proceedings, victim, institution of representation, lawyer, crime, violent crime, procedural interest, standard, principle.